

GELİŞİM LİĞİ FUTBOLCULARININ AHLAKİ KARAR ALMA TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Mehmet Haluk SİVRİKAYA¹ Ahmet Haktan SİVRİKAYA²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, gelişim ligi futbolcuların ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesidir. Tanımlayıcı tipte bir araştırmadır. Araştırmanın evrenini Balıkesirspor alt yapı sporcuları oluşturmuştur. Örneklem seçimine gidilmeyip 2016-2017 yılında araştırmaya katılmayı kabul eden 104 futbolcu üzerinde yapılmıştır. Araştırmada Lee ve ark.(2007) tarafından geliştirilen, Gürpınar (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği ile araştırmacı tarafından oluşturulan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Ölçek 3 alt boyutludur ve 9 maddeden oluşmuştur. Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 22.0 istatistik paket programında analiz edilmiştir. Yapılan normalite testinde (Shapiro Wilk Testi) veriler normal dağılım göstermediği için non-parametrik analizlerle (Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testleri) incelenmiştir. İstatistiksel testlerin anlamlılık düzeyi olarak $p<0.05$ değeri kabul edilmiştir. Futbolcular en yüksek ortalama puanı adilce kazanmayı korumak boyutunda, en düşük ortalama puanı ise yarışma severliği benimsemek boyutunda almışlardır. 13 yaş grubunda bulunan futbolcuların hileyi ve yarışma severliği benimsedikleri bulunmuştur. 19 yaş grubunda ki futbolcuların adilce kazanmayı korumayı tercih ettikleri, 14 yaş grubundaki futbolcuların ise adilce kazanmayı korumayı tercih etmedikleri bulunmuştur. Antrenörlerini örnek alan sporcuların hileyi benimsedikleri bulunmuştur. Baba eğitim seviyesinin yükselmesi futbolcuların olumlu ahlaki davranış puanlarının artmasına sebep olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gelişim ligi, Ahlaki karar alma, Hile, Yarışma severlik, Adilce kazanmak.

INVESTIGATING THE MORAL DECISION-MAKING ATTITUDES OF DEVELOPMENT LEAGUE FOOTBALLERS

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the attitudes to moral decision-making of developmental youth footballers. It is a descriptive study. The population of the study was the youth athletes of Balıkesirspor. No sample selection was made, and the study was carried out in the 2016-2017 season with 104 football players who agreed to participate. The data were collected in the study by using the Attitudes to Moral Decision-making in Youth Sport Questionnaire (AMDYSQ) developed by Lee et al. (2007) which is adapted into Turkish by Gürpınar (2014) and the "Personal Information Form" developed by the researcher. The scale has 3 factors and consists of 9 items. The data that were collected in the study were analyzed by using the SPSS 22.0 software. As the data did not show a normal distribution according to the normality test (Shapiro Wilk Test) that was conducted, they were analyzed by using non-parametric tests (Mann Whitney U and Kruskal Wallis Tests). The level of significance for the statistical tests was accepted as $p<0.05$. The highest mean score of the footballers was in the 'keeping winning in proportion' dimension, while their lowest mean score was in the 'acceptance of gamesmanship' dimension. It was found that the footballers in the age group of 13 accepted cheating and gamesmanship. The footballers in the age group of 19 preferred keeping winning in proportion, while those in the age group of 14 did not. The footballers who took their coach as a role model were found to accept cheating. Increased levels of their fathers' education also led to an increase in the moral behavior scores of the participants.

Keywords: Development league, Moral decision-making, Cheating, Gamesmanship, Keep winning in proportion

¹Atatürk Üniversitesi- Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, haluk@atauni.edu.tr

²Balıkesir Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, sivrıkaya@balikesir.edu.tr

GİRİŞ

Çağımızda spor olgusu bir eğitim aracı olarak görülmektedir ve toplumun tüm kesimleri tarafından önemi bilinmektedir (Altın ve Özsarı, 2017). Spor, bir çocuğun dünyaya gelmesi ile beraber erken yaşlardan itibaren bireyin hayatına girmektedir. Ayrıca çocukların eğitilmesi ve gelişmesinde en faydalı ve en önemli eğitim yöntemi olarak görülmektedir (Aydoğan ve ark., 2015; Altın ve Özsarı 2017).

Spor, insanın fiziksel, sosyal ve düşünsel olarak yer aldığı bir aktivite olup amaca yönlendirilmiş, belli kuralları olan rekabete ve yarışmaya dayalı olan bir etkinliktir. Spor, toplumsal bir olgudur. Spor bir kültürdür (Yıldırım, 2016). Ahlak ise; insanların iyi, kötü; doğru, yanlış gibi değer yargılarını düzenleyen, kurallar, kısıtlamalar ve değerlendirmelerdir.

Sportif faaliyetler direkt olarak ahlak ile ilgilidir. Özellikle takım sporlarında başka insanlarla sosyalleşme söz konusudur. Ahlak, istendik davranışları yapma, olumsuz davranışlardan kaçınma alışkanlığıdır (Akandere, Baştuğ ve Güler 2009). Sporun amacı, insanların beden ve ruh eğitimini geliştirerek dengeli bir kişilik yapısına sahip olmalarını sağlamaktır (Hesapçıoğlu, 1994; Akandere, Baştuğ ve Güler 2009). Ahlak, genel olarak toplum tarafından kabullenilmiş olan insanların uyması gerektiği davranış kalıplardır. Ahlak çatısı altında insanın davranışları iyi-kötü veya doğru-yanlış değerlendirilmesine tabi tutulmakta, iyi davranışların benimsenmesi kötü davranışlardan ise kaçınılması yükümlülüğü getirilmektedir.

Toplumda ki tüm insanlar gibi sporcuların da uyması gereken kuralların başında ahlaki kurallar gelmektedir. Bu da sportif faaliyetlerde kurallara uyma, kazanma ve kaybetme durumunda soğukkanlı olma, sporun bir eğitsel oyun olduğu, kazanma ve kaybetmenin ise arka planda olduğunun farkına varma ve ona göre davranma şeklinde olur. Bu nedenle spor faaliyetleri vasıtasıyla verilen spor eğitiminde amaç sadece sporcuların performansını en üst düzeye çıkarmak değildir. Aynı zamanda sporcular spor ahlakına uygun davranışlar sergilemesi yönünde de eğitilmelidir. Sporcuların evrensel ahlaki değer yargılarını kabullenmeleri ve bunu spor müsabakalarına yansıtmaları spor etiğinin temel prensibidir (Tanrıverdi, 2012). Ahlak ve ahlaki değer yargılarının geliştirilip bireye kazandırılmasında ise eğitim, ilk sırada yer alan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır (Dikmen, 2014; Altın ve Özsarı 2017).

Spor ve ahlaki değerler birbiri ile iç içedirler. Sporu belirleyen temel ilkeler ve olumlu özellikler dolaylı olarak ahlakı ya da yaşam biçimini de etkilemektedir (Tel, 2014). Bir ahlak olarak sporu, günlük yaşamımızda olması gereken tüm olumlu vasıflar ile ve ahlak paralelinde düşünmeliyiz. Ahlakın spordan ayrıldığı temel nokta, onun yapısı, özü gereği geniş tabanlı olması ve yazılı olmayan standartları içermesidir (Erdemli, 2016).

Pedagojik açıdan, insanın bilişsel, duyuşsal ve psikomotor, gelişimine faydalı olması beklenen spor, günümüzde sportmenlik yakışmayan davranışları öğrenme ve sunma şekline dönüşmektedir. Sporda bu olumsuz gelişmeler sonucunda sportmenlik kapsamındaki tutum ve davranışlar giderek önemini kaybetmiş ve sporda “ne olursa olsun kazan” düşüncesi ön plana çıkmıştır. Üst düzey sporlarda, bir sınıra kadar hoş görülen bu durum, maalesef okul sporlarında da benzer bir davranış göstermekte, oyun kurallarının ihlali ahlaki olarak değil de taktiksel açısından değer görmektedir (Yıldıran, 2005).

Gürpınar (2009), küçük yaşlardaki sporcuların spor eğitimcileri tarafından sportmenliğe yakışır bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca sporculara altyapı ve okul müsabakalarında sportmenliği özendirici uygulamalar yapmaları için destek olunması gerektiğini belirtmiştir. Türkmen (2004), ise küçük yaş gruplarında ki çocukların sportif uygulamalar vasıtasıyla toplum içerisinde temel davranış, konuşma ve saygı ilkelerini öğrendiğini dile getirmiştir.

Bazı görüşlere göre spor sosyal davranışları azaltırken; şike, ırkçılık, yasaklı madde kullanımı vs. gibi anti sosyal davranışları oluşmasına neden olmakta ve işin içine kazanma güdüsü girdiği zaman da ahlaki problemler baş göstermektedir (Jang, 2013).

İnsana saygının ve dürüst yaklaşımın ayrıca insan düşüncesinin ön planda tutulduğu toplumlarda ahlaki değerlere daha fazla önem verildiği görülmektedir.

Araştırma gelişim liginde müsabık olarak spor yapan futbolcuların ahlaki karar almalarında ne gibi faktörlerin etkili olduğunun bilinmesi ve ahlaki karar alma durumlarında herhangi bir problem olma durumunda ileriki yaş dönemlerde gereken eğitici önlemlerin alınması açısından önemli görülmektedir.

Bu araştırmada amaç; gelişim liginde farklı yaş gruplarında ki futbolcuların ahlaki karar alma tutumlarının incelenmesi olup bu yaş grupları arasındaki farkın hangi değişkenlerden etkilendiğinin tespit edilmesidir.

MATERYAL VE METOT

Bu bölümde araştırmaya ait, model, evren ve örneklem, veri toplama yöntemi, veri toplama aracı ve verilerin istatistiksel analizleri ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin ya da ilgi, beceri, yetenek, tutum ve benzeri özelliklerinin belirlendiği; genellikle diğer atıştırmalara göre görece daha büyük örneklem üzerinde yapılan araştırmalara tarama araştırmaları denir (Fraenkel ve Wallen, 2006). Tarama araştırmalarının temel amacı mevcut durumu betimlemektir. Bu araştırma türü genellikle çok fazla miktarda veriye dayandığı için araştırmacı büyük örneklem üzerinde istatistiki işlemler yaparak çalışır (Özdemir, 2014; Turan, 2019).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni 2016-2017 futbol sezonunda Balıkesirspor gelişim liginde aktif spor yapan futbolculardan oluşmaktadır. Örneklem seçimine gidilmeyip araştırmaya katılan 11-19 yaş grubu sporcuları ise araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur (n=104).

Veri Toplama Yöntemi

Veriler toplanmadan önce ilgili kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Futbolculara araştırma hakkında bilgi verilerek katılımları konusunda sözlü onamları alınmıştır. Veriler yüz yüze görüşülerek toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından hazırlanan futbolcuların kişisel ve sosyal özelliklerini kapsayan sorulardan oluşan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda futbolcuların yaşı, aile tipi, kardeş sayısı, anne ve baba eğitimi, anne ve baba mesleği, yaşam yeri ile ilgili sorular yer almaktadır.

Altyapı Sporlarında Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği (AMDYSQ)

Lee ve ark. (2007) tarafından geliştirilen, Gürpınar (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları ölçeği 3 alt boyutludur ve Kesinlikle Katılmıyorum (1) ve Kesinlikle Katılıyorum (5) arasında puanlanan 5'li likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin alt boyutlarını hileyi benimsemek (1,5 ve 8. Maddeler; örn: Kazanmama yardımcı olacağını düşünürsem hile yaparım.), yarışmaseverliği benimsemek (2,4 ve 6. Maddeler; örn: Bazen rakibimi tahrik etmeye çalışırım.) ve adilce kazanmayı korumak (3,7 ve 9. Maddeler; örn: Kazanmak ve kaybetmek hayatın bir parçasıdır.) oluşturmaktadır.

Ahlaki karar alma tutumlarını ölçmeye yönelik maddelerden 6 adedi olumsuz (1, 2, 4, 5, 6 ve 8. maddeler) ve 3 adedi de (3, 7 ve 9. maddeler) olumlu anlam taşımaktadır. Olumlu maddeler puanlanırken “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı “5” ile ve “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı ise “1” ile puanlanmaktadır. Olumsuz maddelerin puanlanmasında da “Kesinlikle katılmıyorum” yanıtı “5” ile “Kesinlikle katılıyorum” yanıtı da “1” ile puanlanmaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar, sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının yüksek düzeyde; düşük puanların ise sporcu öğrencilerin ahlaki karar alma tutumlarının düşük düzeyde olduğu anlamına gelmektedir. Ölçeğin Alpha değeri .76 bulunmuştur. (Gürpınar, 2014).

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 22.0 istatistik programında değerlendirilmiştir. Futbolcuların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bulguların yüzde-frekans dağılımları yapılmış, ölçek puan ortalamalarının min-max değerleri alınmıştır. Futbolcuların yaşı, aile tipi, kardeş sayısı, yaşam yeri ile ilgili ölçek puan ortalamaları arasındaki karşılaştırmalar, normalite testine tabi tutulmuştur (Shapiro Wilk Testi). Normal bir dağılım tespit edilmediği için non-parametrik analizlerle (Mann Whitney-U ve Kruskal Wallis testleri) incelenmiştir. İstatistiksel testlerin anlamlılık düzeyi olarak $p < 0.05$ değeri kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu kısımda araştırmada elde edilen bulgular ile bu bulgulara ait yorumlar bulunmaktadır.

Tablo 1. Futbolcuların tanımlayıcı özellikleri

TANITICI ÖZELLİKLER	N	%
Yaş		
12-14	45	43,3
15-17	47	45,2
19 yaş	12	11,5
Aile Tipi		
Çekirdek	86	82,7
Geniş	13	12,5
Parçalamış	5	4,8
Kardeş sayısı		
1 kardeş	16	15,4
2-3 kardeş	78	75,0

4 ve üzeri	10	9,6
Baba Eğitimi		
İlkokul	12	12
Ortaokul	33	31,7
Lise	36	34,2
Üniversite	23	22,1
Baba Mesleği		
İşsiz	2	1,9
Memur	24	23,1
İşçi	37	35,6
Emekli	11	10,6
Serbest	30	28,8
Anne Eğitimi		
İlkokul	9	8,7
Ortaokul	49	47,1
Lise	38	36,5
Üniversite	8	7,7
Anne Mesleği		
Ev hanımı	75	66,6
Memur	5	8,3
İşçi	19	14,2
Emekli	2	4,2
Serbest	3	6,7
Yaşam Yeri		
Köy-kasaba	15	14,4
Şehir	89	85,6

Araştırmaya katılan futbolcuların; %43,3'ü 12-14 yaş arası, %45,2'si 15-17 yaş arası, %11,5'i 19 yaş; %82,7'si çekirdek aile, %12,5'i geniş aile, %4,8'i parçalamış aileye sahip; %15,4'ü bir kardeşe sahip, %75'i iki ve üç kardeşe sahip, %19,6'sı dört ve üzeri kardeşe sahip; %12'sinin baba eğitimi İlkokul, %31,7'si ortaokul, %34,2'si lise, % 22,1'i üniversite; %1,9'unun baba mesleği işsiz, % 23,1'i memur, %35,6'sı işçi, %10,6'sı emekli, %28,8'i serbest; %8,7'sinin anne eğitimi İlkokul, % 47,1'i ortaokul, %36,5'i lise, % 7,7'si üniversite; %66,6'sının anne mesleği ev hanımı, %8,3'ünün memur, %14,2'sinin işçi, %4,2'sinin emekli, %6,7'sinin serbest meslek; %14,4'ünün yaşam yeri köy-kasaba, %85,6'sının şehir olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Futbolcuların ölçek puanı ile alt boyutlara ait puan ortalamaları

Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği	Min.	Max.	X± ss
Puanı ve Alt Boyutları			
Hileyi Benimsemek	3	15	11.48±2.94
Yarışma Severliği Benimsemek	3	15	8.48±2.64
Adilce Kazanmayı Korumak	3	15	13.31±2.06
Ölçek Toplamı	9	45	33.27±5.28

Araştırmaya katılan futbolcuların ölçek alt boyutlarından aldıkları puanlara bakıldığında, en yüksek ortalama değeri adilce kazanmayı korumak boyutunda (13.31±2.06), en düşük ortalama değeri ise yarışma severliği benimsemek boyutunda (8.48±2.64) aldıkları görülmektedir.

Tablo 3: Futbolcuların yaş değişkenine göre puan ortalamaları

Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği	12 (n=13)	13 (n=17)	14 (n=15)	15 (n=12)	16 (n=18)	17 (n=17)	19 (n=12)	Anlamlılık
Puanı ve Alt Boyutları	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	Ort.	KW ve P
	Sıralama	Sıralama	Sıralama	Sıralama	Sıralama	Sıralama	Sıralama	
Hileyi Benimsemek	56.92	70.94	65.33	23.21	44.75	48.09	52.71	22.654 .001*
Yarışma Severliği Benimsemek	53.42	75.09	61.23	31.88	47.89	43.85	48.38	18.732 .005*
Adilce Kazanmayı Korumak	52.12	53.35	35.00	68.25	43.50	54.03	69.17	14.639 .023*
Ölçek Toplamı	50.54	77.47	59.37	29.42	44.89	44.56	56.42	22.156 .001*

KW: Kruskal Wallis Testi P<0.05

Araştırmaya katılan futbolcuların yaşlarına göre Ahlaki Karar Alma Ölçek puanlarına bakıldığında, hileyi benimsemek ile yarışma severliği benimsemek boyutunda en yüksek

puanın 13 yaşta olduğu sırasıyla (70.94), (75.09), en düşük puanın 15 yaşta olduğu sırasıyla (23.21), (31.88) görülmektedir. Adilce kazanmayı korumakta en yüksek puanın 19 yaşta (69.17), en düşük puanın 14 yaşta olduğu (35.00) tespit edilmiştir. Ayrıca ölçek toplam puanına göre en yüksek değer 13 yaş gurubunda (77.47), en düşük puanın 15 yaş gurubunda (29.42) olduğu görülmektedir.

Futbolcuların yaşlarına göre ahlaki karar alma ölçek puanlarına bakıldığında alt boyutların hepsinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Tablo 4. Futbolcuların antrenörlerinizi örnek alıyor musunuz sorusuna verdikleri cevaba göre alınan puan ortalamaları

Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği	Evet Ort. Sıralama	Hayır Ort. Sıralama	Anlamlılık KW ve P
Puanı ve Alt Grupları			
Hileyi Benimsemek	54.91	29.85	6.361 .012*
Yarışma Severliği Benimsemek	54.14	37.05	2.946 .086
Adilce Kazanmayı Korumak	52.91	48.60	.198 .656
Ölçek Toplamı	55.02	28.80	6.867 .009*

KW: Kruskal Wallis Testi

P<0.05

Araştırmaya katılan futbolcuların antrenörlerinizi örnek alıyor musunuz sorusuna verdikleri cevaba göre, her üç alt boyutta da en yüksek ortalama değer evet cevabına verildiği görülmektedir. Alt boyutların puan ortalamaları; hileyi benimsemek (54.91), yarışma severliği benimsemek (54,14) ve adilce kazanmayı korumak (52,91) olarak tespit edilmiştir. Hileyi benimsemek alt boyutunda evet cevabı veren futbolcuların lehine istatistiksel olarak anlamlı değer elde edilmiştir. Ayrıca ölçek toplamında evet cevabı veren futbolcuların lehine anlamlı değer elde edilmiştir (p<0.05).

Tablo 5. Futbolcuların baba eğitimi değişkenine göre puan ortalamaları

Ahlaki Karar Alma Tutumları Ölçeği Puanı ve Alt Boyutları	İlkokul (n=12) Ort. Sıralama	Ortaokul (n=33) Ort. Sıralama	Lise (n=36) Ort. Sıralama	Üniversite (n=23) Ort. Sıralama	Anlamlılık KW ve P
Hileyi Benimsemek	81.50	41.52	55.55	59.63	8.139 .043*
Yarışma Severliği Benimsemek	89.00	46.32	55.40	52.39	4.812 .186
Adilce Kazanmayı Korumak	21.25	59.70	50.02	49.85	4.842 .184
Ölçek Toplamı	85.00	45.27	55.53	53.98	4.762 .190

KW: Kruskal Wallis Testi P<0.05

Araştırmaya katılan futbolcuların baba eğitimi değişkenine göre ahlaki karar alma ölçek puanlarına bakıldığında, hileyi benimsemek ile yarışma severliği benimsemek boyutunda en yüksek puanın ilkokul mezunu olduğu sırasıyla (81.50), (89.00), en düşük puanın ortaokul mezunu olan grupta olduğu sırasıyla (41.52), (46.32) görülmektedir. Adilce kazanmayı korumak boyutunda ise en yüksek puanın ortaokul mezunu babalarda olduğu (59.70), en düşük puanın ise ilkokul mezunu babalarda olduğu (21.25) görülmektedir.

Ölçek toplam puanına göre, en yüksek puanın ilkokul mezunu olan babalarda (85.00); en düşük puanın ise ortaokul mezunu babalarda (45.27) olduğu görülmektedir.

Futbolcuların baba eğitimi değişkenine göre ahlaki karar alma ölçek puanlarına bakıldığında hileyi benimsemek boyutunda ilkokul mezunu olan babaların anlamlı bir değer elde ettikleri görülmektedir (p<0.05).

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan futbolcuların ölçek alt boyutlarından aldıkları puanlara bakıldığında, en yüksek ortalama değeri adilce kazanmayı korumak boyutunda aldıkları, en düşük ortalama değeri ise yarışma severliği benimsemek boyutunda aldıkları görülmektedir. Ölçek toplam puanı ise orta değerinde bulunmuştur. Bu sonuçlara göre; alt yapı futbolcuların müsabaka esnasında adil bir şekilde kazanma isteklerinin yüksek olduğunu söyleyebiliriz.

Literatürde yer alan araştırmalarda düzenli spora katılımın ahlaki özelliklerin gelişimine katkı sağladığı belirlenmiştir. Araştırma grubumuz da düzenli bir şekilde spor yapan müsabık bir takımdan oluşmaktadır. Woods'a (2011) göre, spor ve fiziksel aktiviteye katılım insanlara çözmeleri gereken ahlaki ikilemler sunmakta, doğruluk, dürüstlük, sorumluluk ve alçakgönüllülük gibi ahlaki konularda kendilerini geliştirme fırsatı vermektedir. Lee ark. (2007) ise sporun ahlaki karar alma becerisi üzerine olumlu etkileri olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan futbolcuların yaşlarına göre ahlaki karar alma tutum puanlarına bakıldığında, hileyi benimsemek ve yarışma severliği benimsemek boyutlarında en yüksek puanın 13 yaş grubunda alındığı; en düşük puan ise 15 yaş grubunda alındığı görülmektedir. Yani 13 yaş grubu sporcuları hileyi ve yarışma severliği en çok benimseyen gruptur. 15 yaş grubu sporcuları ise hileyi ve yarışma severliği en az benimseyen gruptur.

Ayrıca adilce kazanmayı korumak boyutunda ise en yüksek puanın 19 yaş grubunda alındığı; en düşük puanın ise 14 yaş grubunda alındığı bulunmuştur. Yani en yüksek yaş grubu olan 19 yaş grubu sporcuları oyunu adilce kazanmak istemektedirler. Fakat 14 yaş grubu sporcuları ise adilce kazanmaktan yana olmadıklarını belirtmişlerdir.

Ayrıca yaş değişkenine göre ölçek toplam puanının en yüksek değeri 13 yaş gurubunda, en düşük puanın ise 15 yaş gurubunda olduğu görülmektedir. Futbolcuların yaşlarına göre ahlaki karar alma ölçek puanlarına bakıldığında alt boyutların hepsinde anlamlı bir fark tespit edilmiştir.

Altın ve Özşarı (2017)'nin sporcu eğitim merkezlerindeki sporcular üzerinde yapmış oldukları çalışmada; yaş faktörüne bağlı olarak hileyi benimseme boyutunda 11-13 yaş grubu sporcuların ortalama değerlerinin, 14-16 yaş ile 17-19 yaş grubundaki sporcuların ortalama değerlerine göre yüksek bulunmuştur. Bu sonuçların istatistiksel açıdan da anlamlı olduğu belirtilmiştir.

Özbek ve Nalbant'ın (2016) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki genç sporcuların ahlaki karar alma tutumları üzerine yaptıkları araştırmada, yaş değişkenine bağlı olarak ahlaki karar alma tutumu alt boyutlarında istatistiksel bir farklılık bildirmemiştir. Lee ark. (2007) yaptıkları araştırmada, 14- 16 yaş grubu sporcuların hileyi ve yarışma severliği benimseme boyutlarında 11-13 yaş grubu sporculardan daha yüksek ortalamaya sahip olduğunu bildirmişlerdir. Sportif faaliyetlere katılım yılı ve yaş arttıkça sporcu öğrencilerin ahlaki tutumlarında artma olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmamız sonuçlarıyla çelişen ve aynı doğrultuda yer alan çalışmaların, toplumsal yapı ve kültürel farklılıklardan kaynaklandığı ve sporcuların ahlaki karar alma tutumlarını etkilediği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan futbolcuların antrenörlerini örnek alıyor musunuz sorusuna verdikleri cevaba göre ahlaki karar alma tutum puanlarına bakıldığında, her üç alt boyutta da en yüksek ortalama değer evet cevabına verilmiştir. Yani tüm altyapı sporcuları antrenörlerini olumlu ya da olumsuz olarak örnek almaktadırlar. Ölçek toplam puanına bakıldığında evet cevabı veren futbolcuların lehine anlamlı değer elde edilmiştir. Bu genel sonuca ilaveten hileyi benimsemek alt boyutunda evet cevabı veren futbolcuların lehine istatistiksel olarak anlamlı değer elde edilmiştir. Bu cevap bize antrenörlerin sporcular üzerinde ahlaki karar alma noktasında hileyi benimseme de etkilerinin olduğunu göstermektedir. Sosyal öğrenme kuramında, sporcuların ahlak dışı davranışları sosyal ortamlarında takım çalışmalarında, antrenör ve eğitimcilerinden gözlem yoluyla öğrenebilmektedir. Her spor branşında sosyal ortamlar farklılık göstermektedir. Sosyal ortamlarda ki bu farklılıklar da sporcu öğrencilerin farklı davranışlar öğrenmelerine neden olmaktadır (Bandura,1977). Bir birey ahlaki değerlerinin büyük çoğunluğunu büyüklerinden, kısaca yetiştiği çevreden hazır olarak alır. Bu sebeple bireyin sosyal ortamında ki insanların rol model olarak örnek olması gerekmektedir (Mercin, 2005). Palou ve ark (2013) antrenörler tarafından yaratılan ego yönelimli hedeflerin sporcularda ahlaki karar alma tutumlarına olumsuz etki edip hile ve yarışmaseverliğin benimsenmesine neden olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde Fuster-Parra ve ark. (2014) da kişisel karakteri ego yönelimli olan genç sporcularda hakeme ve rakibe karşı yapılan hile ve aldatmanın daha çok olduğunu, antrenör tarafından yaratılan görev yönelimli ortamların ise yarışmaseverliğe neden olduğunu ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan futbolcuların baba eğitimi değişkenine göre ahlaki karar alma tutum puanlarına bakıldığında, hileyi benimsemek ile yarışma severliği benimsemek boyutunda en fazla puanın ilkökul mezunu olan babalarda; en düşük puanın ortaokul mezunu olan babalarda olduğu görülmektedir. Adilce kazanmayı korumak boyutunda ise en yüksek puanın ortaokul mezunu babalarda, en düşük puanın ise ilkökul mezunu babalarda olduğu görülmektedir. Ölçek toplam puanına göre, en yüksek puanın ilkökul mezunu olan babalarda; en düşük puanın ise ortaokul mezunu babalarda olduğu görülmektedir. Futbolcuların baba eğitimi değişkenine göre ahlaki karar alma ölçek puanlarına bakıldığında hileyi benimsemek boyutunda ilkökul mezunu olan babaların lehine istatistiksel olarak anlamlı bir değer elde edildiği görülmektedir. Bu sonuç bize baba eğitim seviyesinin düşük düzeyde olmasının çocuğun spor ortamında hileyi benimsemesine yol açtığını düşündürmektedir. Baba eğitim seviyesi yükseldikçe çocuk spor ortamında daha olumlu tutuma sahip olmaktadır. Alt boyut puanları ile baba eğitim seviyesi arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Altın ve Özsarı (2017), sporcu eğitim merkezlerinde ki sporcular üzerine yaptığı çalışmalarında, anne ve baba eğitim seviyesi faktörüne bağlı olarak ahlaki karar alma alt boyutlarında anlamlı bir farklılık bulamamışlardır. Araştırmalarında ebeveynlerin neredeyse tamamına yakını ilk ve ortaöğrenim mezunu olduğu ve düşük eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir.

Ayrıca, anne ve baba eğitim seviyesinin yüksek olması çocukların sportif faaliyetlere katılma ve pozitif etkisinin olduğu yönünde birçok çalışma bulunmaktadır. Kaplan ve Akkaya (2013), kültürel sermayenin eğitilmiş, bilgili olma düzeyiyle ilişkilendirildiğini, eğitim düzeyi arttıkça spora katılımın da arttığı sonucunun çıkarabileceğini bildirmiştir. Amman ve ark., (2000) çalışmalarında anne ve baba eğitim seviyesinin artmasıyla çocuğun spora teşviki arasında doğru orantılı bir ilişki bulmuşlardır. Yapılan diğer bir araştırma sonucuna göre; ailenin eğitim düzeyinin, sporcu bir ailenin, çocuğun sportif aktivitelere katılımını artırdığını özellikle aile fertlerinin olumlu spor kültürüne sahip olması çocuğun da sporu yaşam şekline dönüştürmesine katkı sağlamıştır (Kotan ve ark., 2009). Görücü (2001) tarafından yapılan bir çalışmada ebeveynlerin eğitim düzeyi ile spora katılım arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Buna göre, anne-babanın eğitim düzeyi yükseldikçe çocuklarının aktif olarak spora katıldıkları görülmektedir.

SONUÇ

Futbolcuların ahlaki karar alma tutumları ile yaş, antrenörü örnek alma ve baba eğitimi gibi bağımsız değişkenler arasında anlamlı fark bulunmuştur. Futbolcular en yüksek ortalama puanı adilce kazanmayı korumak boyutunda, en düşük ortalama puanı ise yarışma severliği benimsemek boyutunda almışlardır. Ölçek toplam puanı ise orta değer üzerinde bulunmuştur. 13 yaş grubunda bulunan futbolcuların hile ve yarışma severliği benimsedikleri, bulunmuştur. 19 yaş grubunda ki futbolcuların adilce kazanmayı korumayı istedikleri, 14 yaş grubundaki futbolcuların ise adilce kazanmayı korumayı tercih etmedikleri bulunmuştur. Antrenörlerini örnek alan sporcuların hileyi benimsedikleri bulunmuştur. Baba eğitim seviyesi ile ahlaki karar alma tutum puanlarına arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akandere, M., Baştuğ, G., Güler, E.D. (2009). Orta öğretim kurumlarında spora katılımın çocuğun ahlaki gelişimine etkisi. *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 59-68.
- Altın, M., Özсарı, A. (2017). Sporcu eğitim merkezlerinde yatılı olarak eğitim gören sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *International Journal of Cultural and Social Studies IntJCSS*, 3(1), 133-145. ISSN: 2458-9381.
- Amman, MT., İkizler, HC., Karagözoğlu, C. (2000). Sporda sosyal bilimler. İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Aydoğan, Y., Özyürek, A., Akduman, G.G. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının spora ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 4(1), 103-115.
- Bandura, A. (1977). Social learning theory. *General Learning Press*. 305-316.
- Dikmen, F. (2014). Ahlak, değerler ve eğitimi. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 167-174.
- Erdemli, A. (2016). *Temel sorunlarıyla spor felsefesi*. İstanbul: E yayımları.
- Fraenkel, J.R., & Wallen, N.E. (2005). How to design and evaluate research in education. (6th ed.), New York: Mc Graw-Hill.
- Fuster-Parra, P., García-Mas, A., Ponseti, F. J., Palou, P. ve Cruz, J. (2014). A Bayesian network to discover relationships between negative features in sport: a case study of teen players. *Quality & Quantity*, 48(3), 1473-1491.
- Görücü, A. (2001). Beden eğitimi ve spor yüksekokullarında okuyan öğrencilerin spor yapma amaçları ve spora yönlendirilmelerinde etken olan faktörler (Konya örneği). (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gürpınar, B. (2009). Basketbol ve futbol hakemlerinin karşılaştıkları sportmenlik dışı davranışlar ve bu davranışların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. (Doktora tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gürpınar, B. (2014). Altyapı sporlarında ahlaki karar alma tutumları ölçeğinin Türk kültürüne uyarlanması: Bir Türk örneğinde geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 39(176), 405-412.
- Hesapçıoğlu, M. (1994). Öğretim ilke ve yöntemleri. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Jang, C. Y. (2013): Development and validation of the sport character scale. (Doctorate thesis), The University of Utah, USA.

- Kaplan, Y., Akkaya, C. (2013). Toplumsal tabaka farklılıklarının spora yansıyan sonuçları (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 143-158.
- Kotan, Ç., Hergüner, G., Yaman, Ç. (2009). İlköğretim okullarında okuyan sporcu öğrencilerin spor yapmalarında okul ve aile faktörünün etkisi (Sakarya il örneği). *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3(1), 49-58.
- Lee, M. J., Whitehead, J., Ntoumanis, N. (2007). Development of the attitudes to moral decision- making in youth sport questionnaire (AMDYSQ). *Psychology of Sport and Exercise*, 8(3), 369-392.
- Mercin, L. (2005). Piaget ve Kohlberg'in ahlak (moral) gelişim kuramları. *D.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5, 73-86.
- Özbek, O., Nalbant, U. (2016). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki genç sporcuların ahlaki karar alma tutumları. *14. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, 01-04 Kasım, Antalya.
- Özdemir, E. (2014). Tarama yöntemi. Kuram ve uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Palou, P., Ponseti, F. J., Cruz, J., Vidal, J., Cantallops, J., Borràs, P. A. ve Garcia-Mas, A. (2013). Acceptance of gamesmanship and cheating in young competitive athletes in relation to the motivational climate generated by parents and coaches. *Perceptual & Motor Skills*, 117(1), 290-303.
- Tanrıverdi, H. (2012). Spor ahlakı ve şiddet. *The journal of academic social science studies*, 5(8), 1071-1093.
- Tel, M. (2014). Türk toplum yaşantısında fair play. *International Journal of Science Culture and Sport*, special, 1, 694-704.
- Turan, S. (2019). Eğitimde araştırma yöntemleri. (1.Basım), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Türkmen, M. (2004). Uzakdoğu sporlarının çocuk gelişimine etkisi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8, 562-582.
- Woods, R. (2011). Social issues in sport. Human Kinetics, USA.
- Yıldıran, İ. (2005). Fair play eğitiminde beden eğitiminin rolü. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 5(1), 3-16.
- Yıldırım, Ş. (2016). Spor merkezlerine gelenlerin ahlaki tutum farklarının incelenmesi, (Yüksek lisans tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.